

EXERCICI 3. EXPOSEU UN TEMA A TRAVÉS DELS DESCRIPTORS D'UN GLOSSARI

PROVES PAU CATALUNYA 2025

Important! Aplicables directament a l'**exercici 3**:

1. En cap cas no es tracta de temes nous, sinó d'una selecció de grans àmbits amb els quals es pot incidir més serenament en temàtiques que ja es treballen a l'aula.
2. Els descriptors de cada àmbit, desiguals en extensió, tenen per missió orientar en aquest tipus de treball. Són els que serveixen de guia i d'enllaç amb les preguntes d'aquest exercici.
3. Igualment, els descriptors no recullen tots els continguts que podria incloure cada àmbit. De la mateixa manera que no es recullen tots els continguts possibles del catalanisme, tampoc del conflicte social, i així successivament.

Llista del glossari

1. Liberalisme i democràcia. Clientelisme i corrupció
2. Canvi econòmic i social a Espanya i Catalunya
3. Revolució i revolucionaris. Conflicte social i obrerisme
4. Conquesta dels drets socials i estat del benestar incipient
5. Militarisme
6. Contrarevolució: corporativisme, democràcia orgànica i feixisme
7. Violència política i social (en temps de pau i en temps de guerra)
8. Església i poder. Clericalisme i anticlericalisme
9. El paper de la dona
10. Centralisme, catalanismes i experiències d'autogovern

1. Liberalisme i democràcia. Clientelisme i corrupció

El liberalisme i la democràcia són conceptes interrelacionats però distintius. Al llarg del segle XIX, els estats liberals van adoptar característiques fonamentals com les constitucions, la divisió de poders, i una nova concepció del ciutadà i de la nació. Aquestes característiques van ser essencials per establir un marc legal que garantís les llibertats individuals i els drets civils. No obstant això, el procés de democratització va ser complex i sovint conflictiu, especialment pel que fa a l'ampliació del **sufragi**.

Durant el sexenni revolucionari (1868-1874) sí que s'havia dut a terme una primera experiència democràtica que proposava el sufragi universal masculí i concretava alguns drets socials (llibertat d'expressió, de reunió i d'associació), i es declarava l'aconfessionalitat de l'estat.

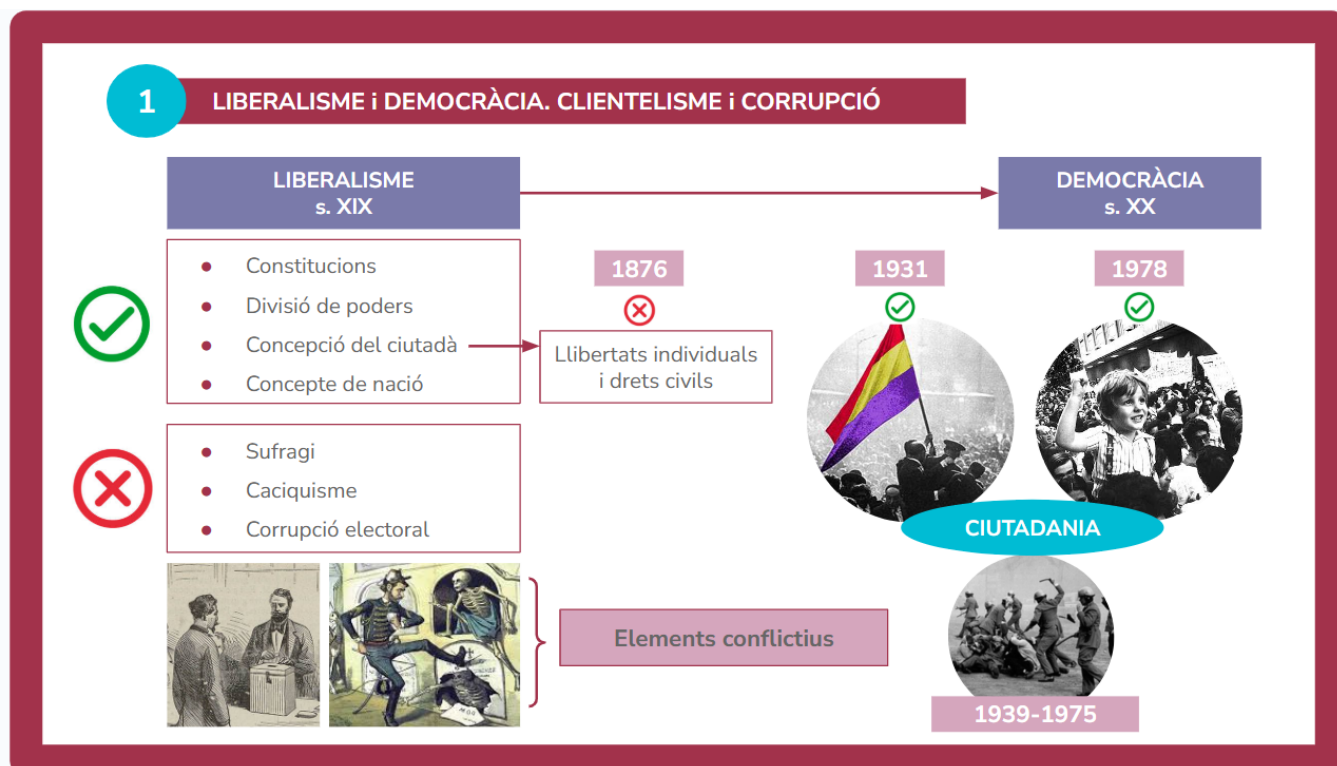
A l'etapa de la Restauració borbònica (1875-1931), un dels grans obstacles del camí cap a la democràcia va ser la persistència del **caciquisme** i la **corrupció electoral** (tupinades, encasellat, etc). El clientelisme, que permetia a uns pocs controlar el vot dels ciutadans mitjançant pràctiques corruptes, va obstaculitzar la veritable participació política. Això va generar una desconfiança generalitzada envers les institucions democràtiques i va dificultar la consolidació d'un sistema polític realment representatiu.

Les **constitucions espanyoles** de 1876, 1931 i 1978 reflecteixen tant continuïtats com canvis significatius. La Constitució de 1876 va establir un sistema liberal, però amb limitacions en el sufragi, que exclouia amplis sectors de la població. En canvi, la Constitució de 1931 va representar un avanç notable, ampliant els drets civils i polítics, incloent el sufragi femení, i establint un sistema més democràtic. No obstant això, la legislació franquista va suprimir els drets democràtics i va instaurar un règim autoritari que va ignorar les aspiracions del poble.

Malgrat aquestes limitacions, la ciutadania ha jugat un paper actiu en la història d'Espanya. El procés de **transició a la democràcia** després de la mort de Franco va ser un moment clau, on la mobilització popular va ser fonamental per aconseguir un canvi polític. Les manifestacions i les mobilitzacions socials van demostrar que la lluita per la democràcia no depenia només de figures destacades, sinó del compromís col·lectiu dels ciutadans.

A més, la **proclamació de la República el 1931** és un altre exemple de com la ciutadania va influir en el canvi històric. La participació activa de la població en aquests moments crucials ha estat essencial per a la construcció d'un sistema democràtic i per a la defensa dels drets civils.

En conclusió, la distinció entre liberalisme i democràcia és fonamental per entendre les dinàmiques polítiques d'Espanya. La **lluita contra el clientelisme i la corrupció**, juntament amb el **protagonisme de la ciutadania**, són elements clau en el procés de democratització que continua evolucionant en l'actualitat.

2. Canvi econòmic i social a Espanya i Catalunya

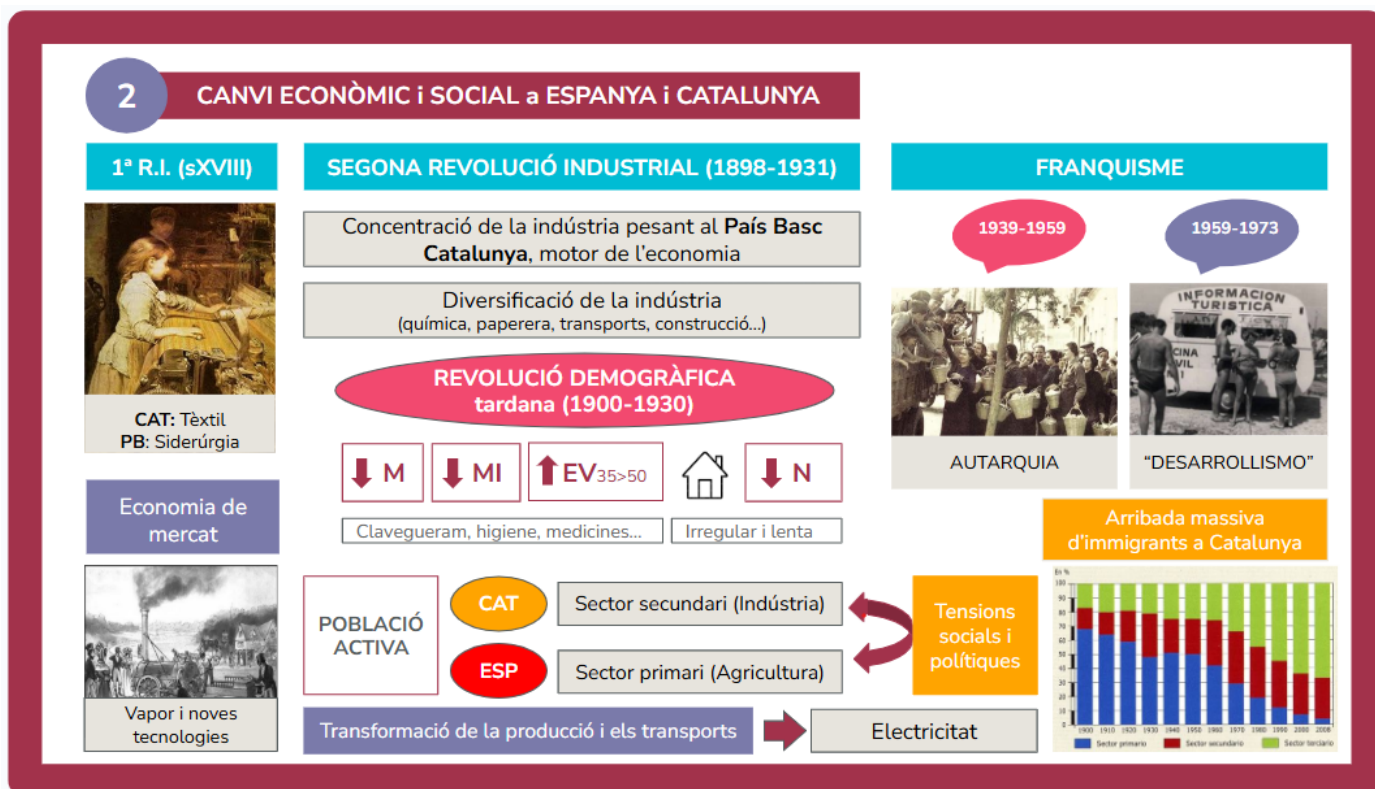
La **segona revolució industrial**, que va tenir lloc a finals del segle XIX i principis del XX, va marcar un canvi significatiu en l'economia i la societat espanyola, especialment a Catalunya. El desenvolupament del **vapor** i la invenció de noves tecnologies van transformar la producció i el transport, impulsant una nova era de creixement industrial. Catalunya, amb la seva infraestructura de **tèxtils** i una població activa cada vegada més concentrada en la indústria, es va convertir en el motor econòmic d'Espanya, mentre que altres regions van romandre més centrades en l'agricultura.

Les diferències en la **població activa** entre Catalunya i la resta d'Espanya eren notables. Mentre que Catalunya experimentava un creixement industrial accelerat, moltes altres regions espanyoles es mantenien en un estat de subdesenvolupament. Aquesta disparitat va generar **tensions socials i polítiques**, entre elles, la demanda de Catalunya d'un major reconeixement i autonomia, així com una millor distribució de recursos i oportunitats.

Durant el franquisme, el canvi econòmic i social va estar marcat per la misèria i l'autarquia. El règim de Franco va intentar aïllar Espanya de l'economia mundial (**autarquia**), promovent una política d'autosuficiència que va resultar en la falta de béns i serveis. Aquesta situació va provocar un empobriment generalitzat, amb una gran part de la població vivint en condicions precàries. No obstant això, a partir dels anys 60, el règim va adoptar una política de "**desarrollismo**", que buscava modernitzar l'economia espanyola a través de la industrialització i l'obertura al capital estranger. Aquest canvi va portar a un creixement econòmic notable, però també va intensificar les desigualtats regionals.

El canvi demogràfic durant aquest període va ser també significatiu. La **transició demogràfica fou tardana** (1900-1930). Es va produir una davallada dràstica de la mortalitat degut a les millores higièniques, el clavegueram o les medicines, un augment de l'esperança de vida dels 35 als 50 anys i una davallada més lenta i irregular de la natalitat, molt lligada als processos d'urbanització. Els moviments migratoris són també importants tant interns com externs. Molts espanyols, especialment de les regions rurals, es van desplaçar cap a les ciutats industrials en cerca de treball. En aquest sentit, **Catalunya va rebre un gran nombre de migrants** de la resta d'Espanya. Aquestes migracions van contribuir a la diversificació cultural i social de Catalunya. Cap el 1960 també hi ha un fenomen massiu d'emigració cap a països europeus o llatinoamericans.

En resum, el canvi econòmic i social a Espanya i Catalunya durant la segona revolució industrial i el franquisme reflecteix un complex entramat de transformacions que van influir en la societat, l'economia i la política. Les disparitats regionals, les polítiques autoritàries i els moviments migratoris van marcar una època de profundes transformacions que continuen tenint repercussions en l'actualitat.

3. Revolució i revolucionaris

La revolució i el moviment obrer han estat factors clau en la història de Catalunya i Espanya, especialment en el context del **capitalisme i la societat de classes**. A mesura que el capitalisme es va expandir al segle XIX, va sorgir una clara divisió entre les classes socials: la burgesia, que acumulava riquesa i poder, i el proletariat, que vivia en condicions precàries i treballava en fàbriques. Aquesta desigualtat va generar un conflicte social que va impulsar la necessitat de canvi i revolució.

Dos dels principals corrents revolucionaris van ser l'anarquisme i el socialisme marxista. Mentre que el socialisme marxista es fonamenta en la idea de la **lluita de classes** entre opressors (burguesos) i oprimits (proletaris), l'anarquisme rebutja qualsevol forma d'autoritarisme, incloent l'estat. Així, els anarquistes proposaven la destrucció de l'estat com a mitjà per assolir la llibertat i la igualtat, mentre que els socialistes marxistes defensaven la presa de l'estat per implementar un canvi estructural que beneficiés la classe treballadora.

La pregunta de com fer la revolució va ser central en els debats entre aquests dos moviments. Els socialistes creien que era necessari conquerir el poder polític per realitzar reformes, mentre que els anarquistes sostenien que la revolució havia de ser un procés espontani, basat en l'**acció directa** de les masses. Aquesta divisió va influir en les estratègies organitzatives dels treballadors, donant lloc a la creació de sindicats d'ofici i sindicats d'indústria.

Els sindicats d'ofici, com la **UGT** (Unió General de Treballadors) i la **CNT** (Confederació Nacional del Treball), van jugar un paper fonamental en la defensa dels drets laborals i les condicions de treball. La CNT, amb una forta influència anarquista, va promoure la solidaritat entre treballadors de diferents sectors i va organitzar vagues i mobilitzacions per aconseguir millores laborals. D'altra banda, la UGT, vinculada al socialisme, va buscar reformes a través de la negociació i la política. Més endavant passaran a organitzar-se com a sindicats d'indústria.

Durant la Guerra Civil Espanyola (1936-1939), les idees revolucionàries van prendre forma a través de les col·lectivitzacions, especialment a Catalunya. Les terres, fàbriques i serveis van ser gestionats col·lectivament pels treballadors, un experiment que reflectia les aspiracions d'un sistema basat en la igualtat i l'autogestió. Aquestes **col·lectivitzacions** van ser un intent de construir una societat més justa, però també van generar tensions entre diferents faccions del moviment obrer, així com amb el govern republicà.

En conclusió, la revolució i l'obrerisme a Catalunya i Espanya van estar marcats per un profund conflicte social i una lluita constant entre classes. Les diferents visions sobre com fer la revolució, les organitzacions obreristes i les experiències durant la Guerra Civil Espanyola són exemples de com les idees revolucionàries han modelat la història i les lluites socials del país. La divisió entre opressors i oprimits, així com la recerca d'un nou model social, continua sent rellevant en la nostra societat actual.

4. Conquesta dels drets socials i Estat del Benestar incipient

La història de la conquesta dels drets socials i laborals a Espanya és un procés complex i tardà. Al llarg del segle XX, Espanya va experimentar canvis significatius en la legislació laboral i social, amb l'objectiu de millorar les condicions de vida i treball dels ciutadans.

Un dels moments clau en aquest procés va ser la **legalització dels sindicats**, que va permetre als treballadors organitzar-se i defensar els seus drets (UGT al 1886 i CNT al 1910). L'any 1883 es va crear la **Comissió de Reformes Socials** per tal de redactar informes sobre les condicions laborals. Des d'aquesta comissió es van impulsar lleis com les que regulaven els accidents de treball i la jubilació, establint les bases per a una protecció social més àmplia.

Des del segle XIX les successives constitucions han anat recollint alguns dels drets fonamentals que avui coneixem (no ser detinguts sense causa justificada, la inviolabilitat del domicili, l'*habeas corpus*...) però la **suspensió d'aquests drets** en virtut de la declaració de l'estat de guerra o d'excepció, en una part o la totalitat del territori, va ser d'allò més habitual. Tant com les més de cent vegades que es van suspendre durant l'etapa monàrquica (1875-1931) i que van suposar que durant un total de 25 anys una part significativa de la població espanyola –amb especial èmfasi la catalana, i en particular la de Barcelona– tingués les seves llibertats fortament restringides.

L'**Institut Nacional de Previsió**, creat el 1908, va ser una institució fonamental en la creació d'un sistema de Seguretat Social a Espanya. Va gestionar les pensions i les prestacions per incapacitat, contribuint així a la protecció dels treballadors. Va ser la primera institució oficial encarregada de la Seguretat Social. Un altre gran avenç en la lluita pels drets socials va ser la jornada laboral de vuit hores, aconseguida gràcies a la **vaga de La Canadenca** el 1919, marcant un precedent per a la regulació del temps de treball.

Seguint l'estel·la de França (1859) i Anglaterra (1855), a Espanya s'iniciaren les **lleis sobre les cases barates** el 1911, amb modificacions realitzades pocs anys després. Les lleis preveïen degradacions de l'IRPF i ajudes en la construcció dels habitatges dels obrers. Aquestes iniciatives van buscar proporcionar habitatge digne i accessible, un aspecte fonamental per al desenvolupament d'un Estat del Benestar.

El **reformisme durant la Segona República** (1931-1939) va suposar un impuls significatiu en la conquesta dels drets socials. La nova constitució va incloure la protecció del treball com un dret fonamental, així com la setmana laboral retribuïda. A més, la despenalització de la vaga i del delictes de sedició va permetre als treballadors mobilitzar-se sense por a represàlies legals, un pas crucial per a la consolidació dels drets laborals.

La **Llei de Contractes de Conreu** (1934), aprovada pel govern Companys a Catalunya durant la Segona República va substituir els contractes de rabassa morta per establir drets per als treballadors del camp, intentant regular les condicions laborals en un sector que havia estat tradicionalment oblidat.

Tanmateix, el franquisme (1939-1975) va representar un retrocés en la consolidació d'un Estat del Benestar modern. El **Fur del Treball** de 1938 va establir un sistema de control sobre els treballadors, limitant les seves llibertats i criminalitzant la vaga. La pèrdua de la negociació col·lectiva va suposar una gran derrota per als drets laborals i les lleis laborals franquistes van dificultar la creació d'un sistema de Seguretat Social efectiu. No obstant això, l'any 1963 i posteriorment el 1974 es van establir unes tímides Bases per a la Seguretat Social però que només beneficiava els treballadors que cotitzaven, les seves famílies i els estudiants.

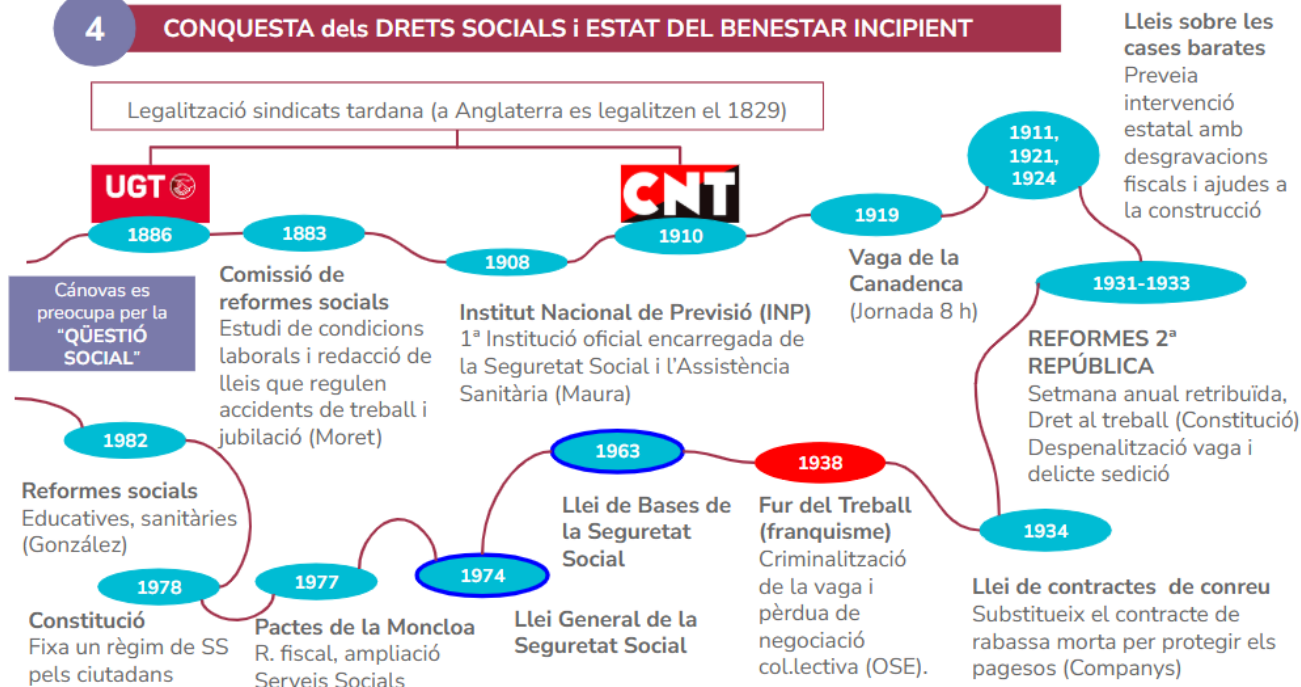
Amb la Transició a la democràcia, els **Pactes de la Moncloa** (1977) van ser un acord fonamental que va permetre establir les bases per a un nou sistema de Seguretat Social. S'accepta una moderació salarial, augmenten les cobertures als treballadors (atur, pensions...) i s'aprova l'Estatut dels Treballadors (1980).

Durant el primer govern socialista de Felipe González es van fer **reformes socials** importants en la línia oberta a partir dels Pactes de la Moncloa. Es va fer una reforma fiscal que va permetre invertir en Benestar Social. Es va protegir la desocupació i es va crear un sistema de pensions. També es van fer importants reformes educatives i sanitàries.

En conclusió, la conquesta dels drets socials i la construcció d'un Estat del Benestar a Espanya ha estat un procés llarg i ple de desafiaments. Des de la legalització dels sindicats fins a les reformes durant la Segona República i els avenços posteriors a la Transició, la lluita pels drets socials i laborals ha estat una constant. La conquesta de drets ha anat sovint acompanyada de repressió i d'estats d'excepció poc excepcionals, amb llargs episodis de suspensió dels drets fonamentals. L'episodi més llarg: el franquisme.

4

CONQUESTA dels DRETS SOCIALS I ESTAT DEL BENESTAR INCIPIENT

ELS INICIS DEL MOVIMENT OBRER (1840-1868)

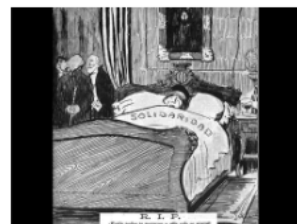
- Des de la dècada del 1830 els obrers creen **associacions d'ajuda mútua** per protegir-se en cas de malaltia o de pèrdua de feina
- A Catalunya el 1840 es constitueix l'**Associació Mútua d'Obrers de la Indústria Cotonera**, la primera societat obrera catalana. Va ser prohibida poc després.
- 1855**: Primera Vaga general de la història d'Espanya

LA DIVISIÓ DEL MOVIMENT OBRER EN EL SEXENNI REVOLUCIONARI (1868-1874)

- El **1864** s'havia creat la primera **Associació Internacional de Treballadors** (AIT). L'any 1871 es produeix un enfrontament entre Marx (socialista) i Bakunin (anarquista)
- A Espanya la revolució de 1868 restaura les llibertats d'expressió i associació. Es restauren associacions i es crea el sindicat **Tres Clases del Vapor**

EL NAIXEMENT DE SOLIDARIDAD OBRERA

- Organització Unitària Sindical nascuda a Barcelona l'any 1907. Socialistes i anarquistes (Anselmo Lorenzo, Salvador Seguí...)

5. Militarisme

Al llarg de molts segles el manteniment de l'**ordre públic** a Espanya ha estat motiu de conflictes. Aquest concepte, sorgit en paral·lel a la construcció de l'Estat liberal, aviat va esdevenir sinònim de la garantia d'una convivència ordenada i segura de la ciutadania, entesa des de la ideologia dominant (classista, oligarca, centralista, conservadora i catòlica).

En nom de l'ordre públic l'exèrcit (defensor més fidel d'aquest valor) ha reprimit els qui s'han atrevit a desafiar-lo al llarg de molts anys. En contra del que va succeir a altres països europeus, en què la seguretat interior va recaure en cossos civils, a l'Estat espanyol l'estament militar ha ostentat un paper central, fet que explica els **alts nivells de violència** amb què es van avortar la majoria de manifestacions de descontentament social i polític i la duresa amb què els tribunals militars van jutjar les persones que consideraven agitadores, encara que no pertanyessin al cos castrense.

A més, el militarisme espanyol no es va limitar a la península. Durant els anys de l'**imperi colonial**, l'exèrcit va jugar un paper crucial en la defensa i l'expansió dels territoris africans. Les campanyes militars a Marroc, per exemple, van ser una forma de mantenir l'hegemonia espanyola a l'Àfrica, tot i que aquestes accions van comportar un alt cost humà i social.

La història d'Espanya durant el segle XX està marcada per diversos cops d'estat que van alterar el curs polític del país. Els cabdills militars, com Miguel Primo de Rivera i Francisco Franco, van arribar al poder mitjançant cops d'Estat i es van presentar com a "salvadors de la pàtria", utilitzant el seu poder militar per justificar accions autoritàries i repressives.

Primo de Rivera governà Espanya entre 1923 i 1930 i intentà establir el país mitjançant un règim autoritari que buscava controlar la política i la societat. Va justificar la seva dictadura com una solució als problemes que afectaven Espanya, presentant-se com un salvador en un moment de crisi. La seva caiguda, però, va obrir la porta a un període de turbulències que culminaria en la Guerra Civil.

El **cop d'estat de 1936** donà lloc a la Guerra Civil Espanyola. Aquest conflicte no només va ser una batalla entre faccions polítiques, sinó també un moment en què el militarisme va emergir com a força dominant. Els militars, liderats per Franco, van utilitzar la violència i la repressió per silenciar qualsevol oposició, tant política com social. Aquesta repressió va incloure la persecució de republicans, socialistes, comunistes i qualsevol grup considerat dissident.

Francisco **Franco**, que va emergir com el líder dels insurrectes durant la guerra, va consolidar el seu poder després de la victòria el 1939. El seu règim va estar caracteritzat per una **repressió brutal**, amb milers de morts i exiliats. Franco va utilitzar el militarisme per justificar la seva autoritat, presentant-se com el defensor de la unitat d'Espanya contra el que ell considerava "forces desestabilitzadores". Així, el militarisme es va convertir en una eina per mantenir el control social i polític.

La influència militar a Espanya no va desaparèixer amb la mort de Franco el 1975. La transició a la democràcia va ser un període delicat en què el "**soroll de sabres**" seguia present. Un dels moments més emblemàtics d'aquesta tensió va ser el cop d'estat del 23 de febrer de 1981 (23-F), quan el tinent coronel Antonio Tejero va intentar prendre el Congrés dels Diputats. Aquest intent de cop va ser un recordatori del poder que els militars encara tenien en la política espanyola, i va provocar una reacció contundent tant de la societat com de les institucions democràtiques.

A més, la **Constitució del 1978**, que va marcar l'inici de la democràcia a Espanya, inclou en el seu **article 8** una clàusula que estableix l'exèrcit com a garant de la unitat d'Espanya. Aquesta disposició reflecteix la continuïtat del militarisme en la política espanyola, ja que l'exèrcit es va veure com un pilar fonamental per a l'estabilitat del nou sistema democràtic.

En resum, el militarisme ha tingut un paper central en la història d'Espanya, des de la repressió de la dissidència fins a la justificació d'autoritarismes. Figures com Primo de Rivera i Franco van utilitzar el militarisme per consolidar el seu poder, mentre que el "soroll de sabres" durant la transició a la democràcia va demostrar que la influència militar continuava encara present. L'article 8 de la Constitució del 1978 és un recordatori de com el militarisme ha estat integrat en la política espanyola, reflectint una realitat que encara ressona en els debats sobre la democràcia i la unitat d'Espanya.

5

MILITARISME

Més de 40 pronunciaments al S. XIX: Riego (1820), O'Donnell (1841), Prim i Narváez (1843). O'Donnell, vicalvarada (1854), Serrano, Prim i Topete (1868). Pavía (1874), Martínez-Campos (1874)... Cánovas procura passar al civilisme (1875).

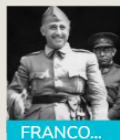
COPS D'ESTAT

1923
Dp d'Annual i informe Picasso. Suport del rei.

1932
Bienni reformista. Intent fallit

FRANCO...

1936
Cop d'estat simultani (Queipo, Mola, Goded, Fanjul)

1981 (23F)
Cop d'estat fallit. El Rei es posiciona en contra.

Paper dels cabdills : "Salvadors de la pàtria"

Paper actiu en la política colonial i en les noves empreses africanes

Manteniment de l'ordre públic

Anticatalanisme: causa de cops d'Estat, de repressió (processos Montjuïc, revolució 34, Guerra Civil, política franquista, etc)

Repressió (pagesia i obrers)

Contra el món camperol andalús 1882-83
Tancament de Caixes (1899)
Setmana Tràgica (1909)
Vagues (1817, Canadenca, etc)
Guerra Civil i Franquisme

Transició

"Soroll de sabres" (23F)

Article 8 Constitució
(l'exèrcit és el garant de la unitat d'Espanya)

COMPARATIVA COPS D'ESTAT

	M. PRIMO DE RIVERA (1923)	F. FRANCO (1936)	A. TEJERO (1981)
Corona	Suport al cop d'Estat	No hi ha Rei	No dona suport al cop
Suport popular	Exèrcit, església i burgesia. Poble neutral	Exèrcit, església i alta burgesia hi donen suport. El poble s'alça en contra.	No obté suport popular
Respecte democràcia	Regeneracionisme imposat	Contra la 2ª República	Contra la Constitució
Ús de la força	No va ser necessari	Insurreccions amb la màxima violència	Insurreccions a Madrid i València
Objectius	Frenar desordre públic, autoestima militar	Imposar dictadura militar feixista i eliminar la democràcia republicana	Frenar el procés de democratització
Context	Inestabilitat política	Inestabilitat política	Inestabilitat política
Pors	Por al desordre públic	Por al comunisme	Por a canvis socials democràtics
Reacció internacional		Democràcies en contra, feixismes a favor	Comunitat Internacional en contra
Dictadures posteriors	PU: Unión patriótica	PU: FET i de les JONS	No prospera el cop d'Estat

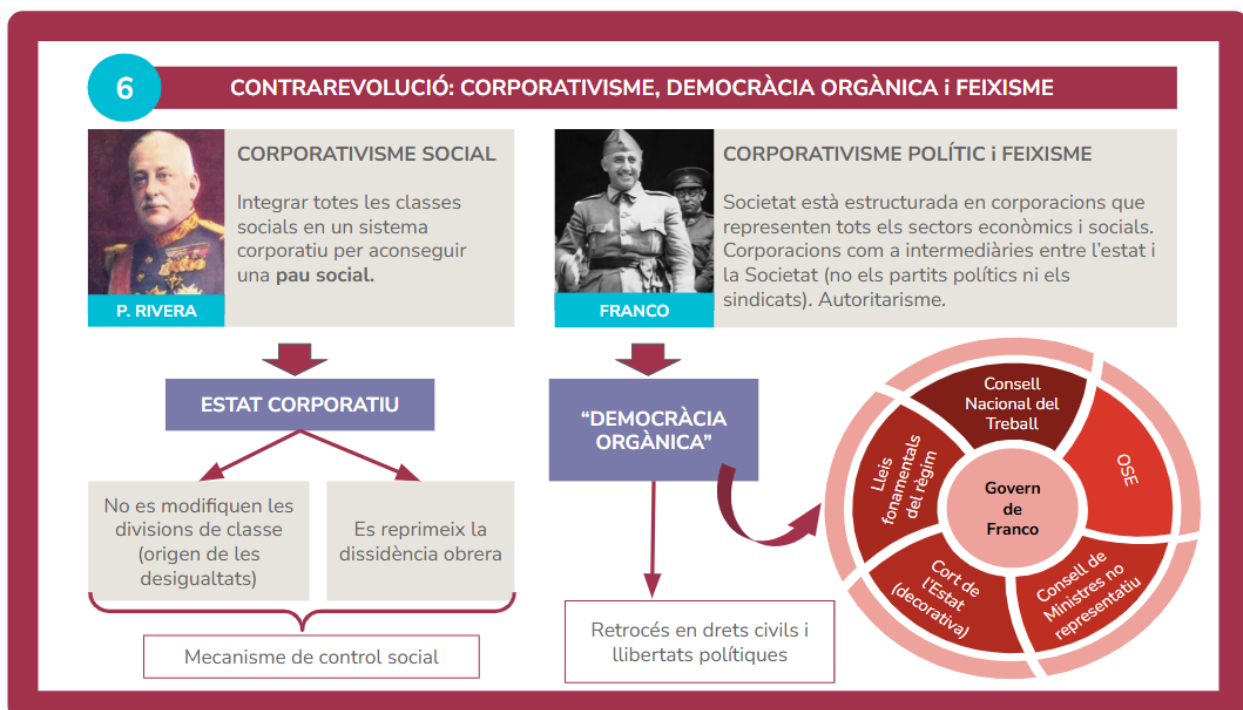
6. Contrarevolució: corporativisme, democràcia orgànica i feixisme

La "contrarevolució" és la reacció contra les idees democràtiques i republicanes i l'aposta per un sistema que combinava elements de corporativisme, feixisme i una concepció particular de la democràcia.

El primer **Corporativisme Social** el trobem durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera, en un context de crisi política i social a Espanya. La seva arribada al poder va ser vista com una solució temporal a la inestabilitat que caracteritzava la Segona República. Primo de Rivera va promoure un model de govern que buscava integrar les diverses classes socials en un sistema corporatiu (inspirats en els gremis de les societats preindustrials), que enquadria empresaris i treballadors per arribar a l'harmonia social (en contra del concepte de lluita de classes). Aquest primer corporativisme social es va traduir en la creació de sindicats i associacions professionals controlats per l'Estat sense modificar les divisions socials existents. Sorgeix llavors l'**Estat Corporatiu** caracteritzat per la supressió de llibertats sindicals. El govern de Primo de Rivera va implementar mesures que beneficiaven la burgesia industrial i els propietaris agraris, mentre reprimia els moviments obrers i les reivindicacions socials. Així, el corporativisme va servir com a eina per a la integració social, però també (i sobretot) com a mecanisme de control i repressió. La idea era crear un sistema en què les classes treballadores i mitjanes estiguessin representades, però sempre sota la supervisió i el lideratge de l'Estat, evitant així qualsevol forma de dissidència.

Amb la victòria franquista a la Guerra Civil, Espanya va entrar en una nova etapa marcada pel **feixisme i el corporativisme polític**. El règim franquista va adoptar una ideologia que combinava elements del feixisme italià amb el catolicisme, el nacionalisme espanyol i el corporativisme. En aquest nou context, la "democràcia orgànica" es va presentar com una alternativa a la democràcia liberal, rebutjant els principis de pluralisme i competència política. La "**democràcia orgànica**" defensada pel franquisme es basava en la idea que la societat estava estructurada en corporacions que representaven els diferents sectors econòmics i socials. Així, l'estat franquista no reconeixia partits polítics ni eleccions democràtiques, sinó que promovia un sistema en què les corporacions, controlades pel règim, actuaven com a intermediàries entre l'Estat i la societat. Aquesta estructura buscava crear una falsa sensació de participació ciutadana, mentre que en realitat es limitava severament la llibertat d'expressió i els drets polítics. El règim franquista va establir diverses institucions polítiques i socials que reflectien el seu model corporativista i autoritari. Una de les més destacades va ser el **Consell Nacional del Treball**, creat per coordinar les activitats laborals i controlar el moviment obrer. A més, el règim va instaurar **sindicats oficials**, com la **Organització Sindical Espanyola (OSE)**, que substituïen els sindicats independents i estaven sempre alineats amb els interessos de l'Estat. A nivell polític, el **Govern de Franco** es va estructurar al voltant de la figura del dictador, amb un consell de ministres que no reflectia cap tipus de representació popular. La **Cort de l'Estat** es va convertir en una institució purament decorativa, sense capacitat per a la deliberació o la legislació real. Així, el règim va mantenir una aparença de legalitat, però sense cap fonament democràtic.

La contrarevolució a Espanya, amb el seu enfocament en el corporativisme, el feixisme i la "democràcia orgànica", va suposar un retrocés significatiu en termes de drets civils i llibertats polítiques. Tant la dictadura de Primo de Rivera com el règim franquista van utilitzar el **corporativisme com a eina de control social**, creant una estructura que limitava la participació ciutadana i reprimia les veus dissidents. Aquest període va deixar una empremta profunda en la història d'Espanya, i les seves conseqüències es poden observar en les lluites per la democràcia i els drets humans que han continuat fins als nostres dies.

7. Violència política i social (en temps de pau i en temps de guerra)

A finals del segle XIX, Espanya va ser testimoni d'una intensa activitat anarquista que buscava transformar la societat mitjançant l'ús de la violència. Els anarquistes, descontents amb les condicions laborals i les desigualtats socials, van dur a terme una sèrie d'**atemptats** que pretenien atacar les institucions que consideraven opressives. Entre els més destacats, es troben les bombes al Liceu (1893), els atemptats del Corpus (1896) o l'assassinat de Cánovas del Castillo (1897). La repressió que va seguir va ser brutal, amb detencions massives i execucions, que no només van intentar silenciar els anarquistes, també van generar un clima de por i repressió a la societat.

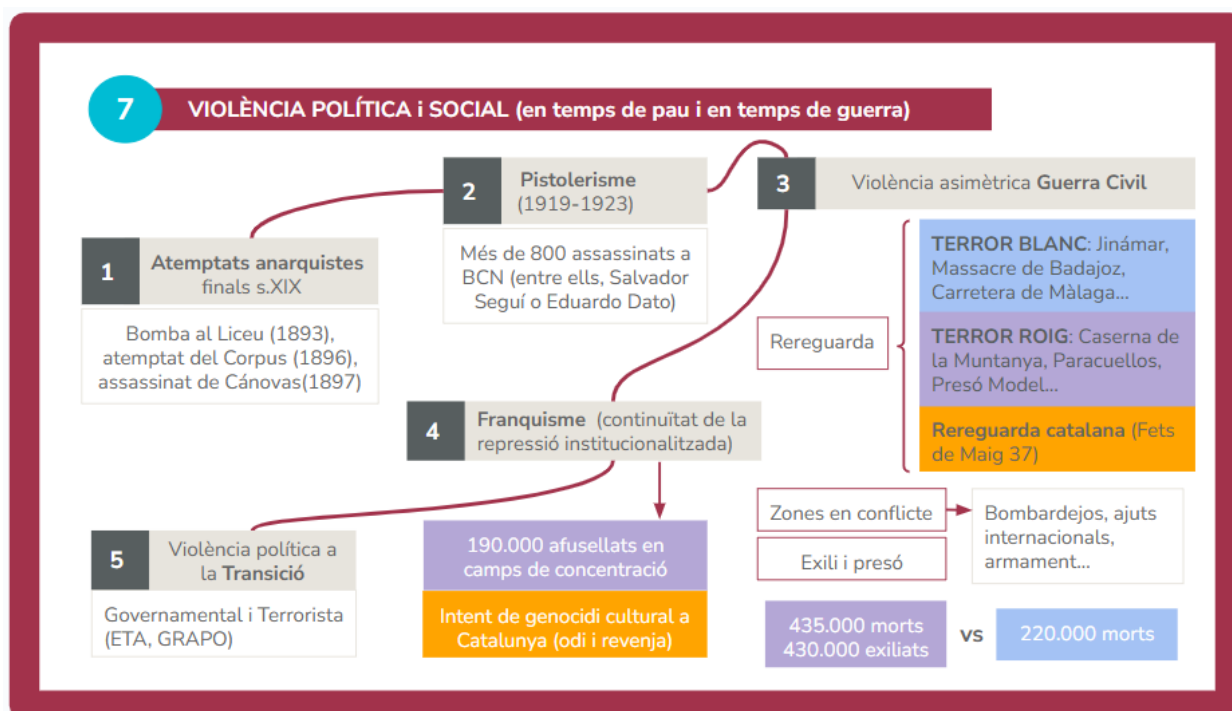
Els anys del **pistolerisme** (1919 i 1923), van ser un període marcat per la violència organitzada entre sindicats i patrons. Els sindicats (especialment la CNT) van defensar els seus interessos mitjançant l'ús de la violència, mentre que els patrons (units en *Sindicats Lliures*) contractaven pistolers per intimidar i atacar els treballadors. Aquesta violència asimètrica reflectia no només les tensions socials, sinó també la incapacitat de l'Estat per gestionar els conflictes laborals. La repressió estatal, que incloïa detencions i assassinats, va intensificar el conflicte, creant un cicle de violència que va culminar amb el cop d'estat de Primo de Rivera.

La **Guerra Civil Espanyola** va representar un dels episodis més tràgics de la història del país, amb una violència política i social que va assolir nivells extremament alts. La violència va ser asimètrica entre els dos bàndols. A la rereguarda catalana, els republicans van dur a terme purgues internes i represàlies contra suposats traïdors, mentre que els insurrectes, liderats per Franco, van implementar una repressió sistemàtica contra opositors polítics, amb milers d'assassinats i desaparicions. La violència no només va afectar els combatents, també afectà la població civil, que va patir les conseqüències dels bombardejos i les represàlies.

Després de la guerra, el **règim franquista** va instaurar una violència institucionalitzada que va perdurar durant dècades. La repressió política es va convertir altra vegada en una eina de control social, amb camps de concentració, execucions i tortures sistemàtiques. El règim va buscar eliminar qualsevol dissidència, i la por es va convertir en un mecanisme de govern. La violència no només es va exercir a través de l'estat, també es va estendre a la societat (delacions, traïcions, etc), creant un ambient hostil per a qualsevol forma d'oposició.

La **Transició a la democràcia** a finals dels anys 70 va ser un període de tensió i violència política. D'una banda, l'Estat va utilitzar la repressió per controlar les mobilitzacions socials i polítiques, mentre que, de l'altra, grups terroristes com ETA o els GRAPO van intensificar les seves accions per aconseguir la independència del País Basc. La violència governamental i terrorista es va saldar amb 700 morts violentes. Com a referència, a la Transició grega hi van haver 29 morts i a la portuguesa, 20 morts.

En resum, la violència política i social a Espanya ha estat un fenomen recurrent que ha marcat la seva història. Des dels atemptats anarquistes fins a la violència durant la Guerra Civil i la repressió franquista, cada etapa ha deixat una empremta profunda en la societat espanyola. La Transició, tot i ser un moment d'esperança, també va estar marcada per la violència.

8. Església i poder. Clericalisme i anticlericalisme

La relació entre l'Església i l'Estat a Espanya ha estat marcada per tensions i conflictes al llarg de la història, reflectint els canvis socials, polítics i culturals del país. Aquesta relació ha passat per diferents etapes, des de la confessionalitat de l'Estat fins a la situació actual d'acompliment de la laïcitat.

La **Constitució del 1876** va establir un model de confessionalitat de l'Estat, reconeixent el catolicisme com a religió oficial i garantint la seva influència en les institucions públiques. Aquest model va ser fonamental per a la legitimitat política de l'Església, que va exercir un poder considerable en la societat espanyola. No obstant això, a principis del segle XX, la creixent insatisfacció amb aquest sistema va donar lloc a un reformisme que buscava limitar la influència de l'Església en la política. La **Llei del Cadenat** (Canalejas, 1910) va ser un dels intents més significatius per reformar i restringir el poder eclesiàstic, prohibint l'ensenyament religiós a les escoles públiques i limitant la seva intervenció en assumptes estatals.

El **moviment obrer**, especialment durant la Revolució Industrial, va adoptar una postura anticlerical com a resposta a les desigualtats socials i a la influència de l'Església en la vida quotidiana. Un exemple destacat d'aquesta tensió va ser la Setmana Tràgica de 1909, un aixecament popular que va tenir una dimensió religiosa, política i social. La revolta va ser provocada per la mobilització de joves per a la guerra a Marroc, que va ser percebuda com una injustícia social, i va culminar amb diverses cremes d'esglésies.

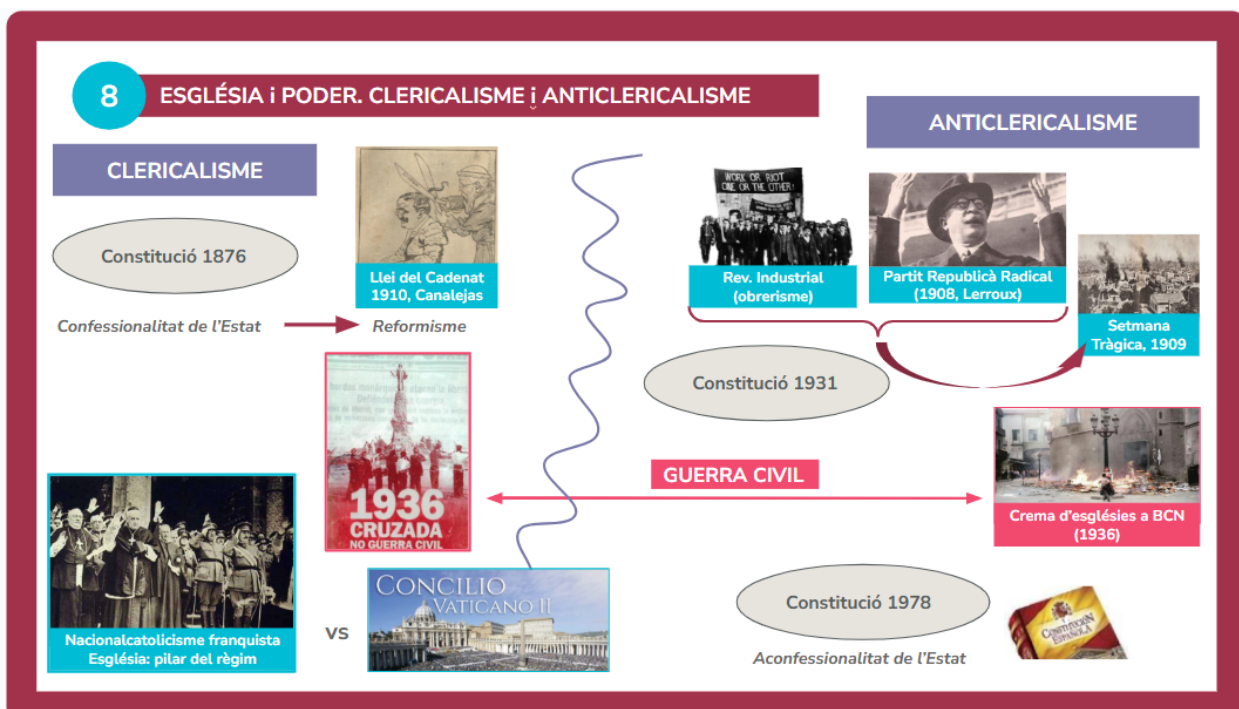
Amb l'arribada de la **Segona República** el 1931, es van implementar reformes significatives que buscaven secularitzar l'Estat i reduir el poder de l'Església. La **Constitució de 1931** va garantir la llibertat religiosa i va establir l'ensenyament laic com a norma, la qual cosa va generar una reacció violenta per part dels sectors més conservadors i clericals. Aquesta dinàmica de confrontació entre clericalisme i anticlericalisme va desembocar en un clima de tensió que va contribuir a l'esclat de la Guerra Civil el 1936.

La **Guerra Civil Espanyola** va ser percebuda per molts sectors com una **croada religiosa**. Els insurrectes, liderats per Franco, van presentar el seu bàndol com el defensor de la fe catòlica contra un govern republicà que consideraven ateu i anticlerical. Aquesta retòrica va servir per mobilitzar les masses i justificar la violència en nom de la religió. La victòria franquista va portar a l'establiment d'un règim nacionalcatòlic on l'Església va jugar un paper central en la legitimació del règim i en la seva política social.

Malgrat el suport del **règim franquista**, van existir dissidències internes dins de l'Església. Amb l'arribada del **Concili Vaticà II** (1962-1965) es van promoure reformes que buscaven una major obertura de l'Església al món contemporani. Aquestes idees van influir en alguns sectors progressistes dins de l'Església espanyola, que van començar a defensar una posició més crítica envers el règim franquista i a abraçar causes socials i polítiques.

Amb la **transició a la democràcia** i la redacció de la nova **Constitució de 1978**, Espanya va adoptar un caràcter aconfessional, separant formalment l'Església de l'Estat. Aquesta nova realitat ha permès un pluralisme religiós i una major llibertat per a les diferents creences. No obstant això, la influència de l'Església catòlica continua sent significativa en diversos àmbits, com l'educació i la política, tot i que amb un rol més moderat i adaptat a la societat contemporània.

La relació entre l'Església i l'Estat a Espanya ha estat marcada per tensions de poder, conflictes i reformes al llarg de la història. Des de la confessionalitat fins a l'actual aconfessionalitat, les lluites entre clericalisme i anticlericalisme han influït decisivament en les darrera etapa de la història d'Espanya.

9. El paper de la dona

La **ideologia de la domesticitat** és la premissa que es propugna sobretot a principis del segle XIX a Europa sobre quin és el rol que han de desenvolupar les dones dins la societat. Se li atribueix el paper d'*àngel de la llar* o *perfecta casada*. Es popularitza la imatge de la feminitat associada a aquesta ideologia i des de la Revolució industrial s'introdueix una gran separació entre les esferes d'allò públic i privat. Des d'aleshores, la dona es comença a representar com un ésser angelical; pura però dèbil, moralment superior però intel·lectualment incapaç de competir en el món dels homes. Als homes se'ls assigna la tasca de "portar el pa" (*breadwinners*). Aquesta dicotomia de gènere limitava les oportunitats de les dones i perpetuava un sistema patriarcal que relegava les dones a l'espai domèstic.

No obstant això, amb la Revolució Industrial, moltes dones van començar a **treballar a les fàbriques**, entrant al mercat laboral en condicions sovint precàries. La seva participació en la indústria va ser fonamental per al creixement econòmic del país, però també va exposar les injustícies laborals i les desigualtats de gènere. Les dones treballadores, que sovint eren pitjor pagades respecte els homes, van començar a organitzar-se per defensar els seus drets laborals, marcant l'inici d'un canvi significatiu en la percepció del paper de la dona en la societat.

El **primer terç del segle XX va ser un període de gran activisme polític i social** i les dones hi van jugar un paper crucial. La seva participació en les lluites socials així com en partits polítics i sindicats, va ser un reflex del seu desig de canviar les condicions de vida i treball. Organitzacions com la CNT (Confederació Nacional del Treball) i el PSOE (Partit Socialista Obrer Espanyol) van començar a incorporar les reivindicacions de les dones en les seves agendes, reconeixent la importància de la seva veu en la lluita per la justícia social.

Lligat a la nova concepció d'Estat centralitzat, la llibertat individual i els drets dels ciutadans, es crea una nova idea de **masculinitat** lligada a la defensa de la pàtria i de la nació. Aquesta ideologia acabarà confluint en el desenvolupament de la Primera Guerra Mundial que magnetitzarà la idea de l'home com a defensor. Acabada la guerra, el sorgiment de les idees feixistes es trobaran molt lligades a aquesta concepció de masculinitat.

La **Constitució de la Segona República espanyola de 1931** abolia els privilegis per raó de sexe i, en el seu article 36, reconeixia que els homes i les dones majors de 23 anys tenien els mateixos drets electorals. En aquest sentit, el **vot de la dona** va cristal·litzar-se després d'intensos debats polítics i gràcies a l'activisme al carrer argumentant que la participació política era essencial per a la igualtat de gènere. El discurs de Clara Campoamor a les Corts espanyoles el dia 1 d'octubre de 1931 va ser fonamental per aconseguir aquest dret electoral. Finalment, el 1933, les dones van poder votar a Espanya, un moment històric que va marcar un pas endavant en la lluita per la igualtat.

Amb l'arribada del **règim franquista** després de la Guerra Civil (1936-1939), les conquestes socials i polítiques de les dones van ser severament atacades. El franquisme va imposar una ideologia de la dona que tornava a la imatge de la perfecta casada, submissa, infantilitzada i relegada a l'espai domèstic. Les lleis del règim van restringir els drets de les dones, incloent la prohibició de treballar sense permís marital, la penalització de l'adulteri comès per una dona i la repressió de qualsevol forma d'activisme polític. Aquesta repressió específica va provocar un retrocés en els drets de les dones i va silenciar les seves veus durant dècades. La Sección Femenina de la Falange, amb Pilar Primo de Rivera al capdavant, va liderar, en bona part, aquesta visió.

Amb la mort de Franco el 1975 i la **transició cap a la democràcia**, Espanya va iniciar un procés de renovació social i política. La **Constitució de 1978** va establir un marc legal que garantia la igualtat de drets entre homes i dones. Les reformes legals van permetre la millora de la situació de les dones, incloent l'abolició del permís marital, la despenalització de l'adulteri i la legalització del divorci. La despenalització de l'avortament, encara que no es va aconseguir fins a 2010, va ser un altre pas important en la lluita pels drets reproductius.

El paper de la dona a Espanya ha evolucionat significativament al llarg dels anys, passant d'una ideologia de domesticitat a una lluita activa pels drets i la igualtat. Malgrat els retrocessos i les dificultats, les dones han demostrat una resiliència notable i han continuat lluitant per la seva dignitat i els seus drets. Avui, la societat espanyola continua treballant per aconseguir una igualtat real, reconeixent el paper fonamental que les dones han jugat en la seva història. La seva contribució no només ha estat clau en el desenvolupament social i econòmic, sinó que també ha estat essencial per a la construcció d'una societat més justa i igualitària.

9

EL PAPER DE LA DONA

S. XIX: Revolució Industrial i liberalisme

FEMINITAT (Ideologia de la domesticitat):
("àngel de la llar" o "perfecta casada")

MASCULINITAT
(Breadwinners o Defensors de la pàtria)

Separació de
l'espai públic i
privat

Segona República

- **Constitució 1931** equipara els drets home-dona
- **Vot femení, 1933** (Clara Campoamor)

Franquisme

- Retrocés i repressió (permís marital, adulteri...)
- Ideologia de la domesticitat (Sección Femenina de la Falange)

Constitució de 1978

Nova obtenció de drets:

S'anulla el permís marital, s'aprova el divorci, es despenalitzen l'adulteri i l'avortament.

10

CENTRALISME, CATALANISMES I EXPERIÈNCIES D'AUTOGOVERN

Pèrdua de l'imperi
Crisi identitat espanyola

DUES ÀNIMES DEL CATALANISME

V. Almirall **Pi Margall**
Catalanisme republicà, federal i liberal

Torras i Bages
Catalanisme conservador

Hegemonia Lliga Regionalista

Laboratori polític

Constitució 1978

Estatut de Sau

Restabliment Generalitat

Dictadura franquista: genocidi cultural

Constitució 1931

Estatut de Núria

República catalana

Republicanisme nacionalista

Generalitat

Crisi 1918-1923

Repressió cultures no castellanes

10. Centralisme, catalanismes i experiències d'autogovern

La història de Catalunya i la seva relació amb Espanya ha estat marcada per tensions entre el centralisme espanyol i les aspiracions d'autogovern català. Aquesta dinàmica s'ha intensificat en moments crucials de la història, com la pèrdua de l'imperi, la crisi de la identitat nacional espanyola i l'evolució del catalanisme.

La pèrdua de les darreres colònies espanyoles a finals del segle XIX, com Cuba i Filipines, va provocar una profunda crisi en la identitat nacional espanyola. Aquesta situació va fer que moltes regions, incloent Catalunya, comencessin a replantejar-se el seu paper dins d'Espanya. La crisi de l'imperi va coincidir amb un **augment del sentiment nacionalista català**, que buscava reafirmar la seva identitat cultural i política davant d'un Estat percebut com a centralista i opressiu.

El catalanisme es va desenvolupar com un moviment divers amb **dues ànimes** principals: la republicana federal i liberal, que defensava una Catalunya autònoma dins d'un model federal d'Espanya (tedència representada pel Centre Català, Almirall, Josep i Ribot), i la conservadora i catòlica (amb la Lliga, Unió Catalanista, que prioritzava la defensa de la tradició i la religió. Aquestes dues corrents van coexistir i, en alguns moments, van entrar en conflicte, reflectint la complexitat del nacionalisme català.

A principis del segle XX, la **Lliga Regionalista**, que representava els interessos de la burgesia catalana, va guanyar força amb el suport de Solidaritat Catalana. Aquesta aliança va ser un intent de mobilitzar els votants catalans contra el centralisme, però la crisi política entre 1918 i 1923 va debilitar la seva hegemonia. La insatisfacció amb la situació política i social va obrir la porta a noves forces polítiques que buscaven un canvi més radical.

La creació de la **Mancomunitat de Catalunya el 1914** va ser un moment decisiu en la història del catalanisme. Aquesta institució va funcionar com un laboratori polític on es van experimentar noves formes d'autogovern i administració. Encara que la Mancomunitat no tenia plenes competències, va ser un espai per a la promoció de la cultura catalana, l'educació i la modernització de les infraestructures. No obstant això, la seva existència va ser curta, ja que la dictadura de **Primo de Rivera** (1923-1930) va suprimir qualsevol forma d'autogovern i va imposar una repressió severa contra les cultures no castellanes.

Amb la proclamació de la **Segona República** el 1931, el republicanisme nacionalista va guanyar protagonisme, i Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) va emergir com la força hegemònica en la política catalana. Aprofitant el nou context polític, ERC va defensar un model d'autogovern que incloïa la proclamació de la República Catalana i l'establiment de la Generalitat de Catalunya. L'aprovació de l'**Estatut d'Autonomia de 1932** va ser un moment històric, ja que va reconèixer formalment les aspiracions d'autogovern de Catalunya i va establir les bases per a una administració pròpia.

La Guerra Civil (1936-1939) va portar a la derrota de la República i a l'entrada de Franco al poder. La dictadura franquista va suposar una **repressió sistemàtica del catalanisme** i de la cultura catalana. Les institucions catalanes van ser liquidades, i els símbols nacionals van ser prohibits. Aquesta repressió va provocar un exili polític i cultural significatiu, amb molts intel·lectuals i activistes catalans forçats a fugir a l'estranger.

Amb la mort de Franco el 1975, Espanya va entrar en un període de transició cap a la democràcia. En aquest context, es va restablir provisionalment la Generalitat de Catalunya, abans de la redacció de la nova Constitució del 1978. L'aprovació de l'**Estatut de Sau el 1979** va ser un altre pas significatiu, ja que va establir un nou marc legal per a l'autogovern català. La Constitució de 1978 va reconèixer les nacionalitats i regions d'Espanya, obrint la porta a un model autonòmic que permetia a Catalunya recuperar part dels seus drets i institucions.

La història del centralisme, els catalanismes i les experiències d'autogovern a Catalunya reflecteix un procés complex de lluites i reivindicacions. Des de la pèrdua de l'imperi fins a la consolidació de l'autogovern en la democràcia actual, el camí ha estat ple de desafiaments. El catalanisme ha evolucionat, adaptant-se a les circumstàncies polítiques i socials, i continua sent un tema central en el debat sobre la identitat, la cultura i la política a Catalunya i a Espanya. La seva història és un testimoni del desig de les nacions i regions de definir el seu propi destí en un món en constant canvi.